

ЕКОНОМІЧІ НАУКИ

УДК 658.7 (477)

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.49336

**ТЕХНІКО – ТЕХНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ОЦІНКА РІВНЯ
ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ**

© О. О. Плахотнік

У статті наведено склад, характеристику та системні властивості елементів техніко-технологічної складової системи забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Створено логічну модель процесу формування ефективних параметрів конкурентоспроможності з урахуванням впливу техніко-технологічної складової та розроблено узагальнюючий показник оцінки її рівня. Запропоновано заходи щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу техніко-технологічної складової

Ключові слова: конкурентоспроможність, техніко – технологічна складова, процес, модель, узагальнюючий показник, рівень конкурентоспроможності

The article presents the composition, characteristics and properties of the elements of technical and technological component of enterprise competitiveness support system. It is developed the logical model of the formation of effective parameters of competitiveness with the influence of technical and technological component and the summary measure for assessing its level. The measures to improve the competitiveness of enterprises with the influence of technical and technological component are proposed

Keywords: competitiveness, technical and technological component, process, model, summary measure, competitiveness level

1. Вступ

В умовах інтеграції України у світовий економічний простір однією з пріоритетних задач забезпечення стійкого функціонування вітчизняних підприємств є формування й підвищення їх конкурентоспроможності, що дозволить підвищити рентабельність виробництва, ефективність господарської діяльності й зайняти стійку позицію на ринку.

На сьогоднішній день ситуація щодо цієї проблеми є дуже складною – глобальна всесвітня фінансова криза й внутрішня політична нестабільність суттєво впливає на функціонування національної економіки, що знаходить свої відображення у збереженні технологічної відсталості українських підприємств, нестабільності інноваційного забезпечення промислового розвитку, втраті кадрових конкурентних переваг тощо. Досить зазначити, що показники національної конкурентоспроможності українських підприємств у 2013 році згідно методології Global Competitiveness Report погіршилися в порівнянні з 2012 р. [1]. Це пов'язано, насамперед, зі скороченням обсягів промислового виробництва, девальвації гривні, зниження цінності конкурентоспроможності українських виробників, нарощування дефіциту платіжного балансу й погіршення технологічної складової національної економіки на фоні нестабільності ринкової кон'юнктури.

У зв'язку з тим, що найважливішою ланкою економічної діяльності, де на основі використання різних видів ресурсів здійснюється виробництво, розподіл і споживання продуктів людської праці, формується та постійно розвивається система продуктивних сил й економічних відносин є техніка й технологія – це питання є досить актуальним. Застосування прогресивної технології, сучасне та своєчасне оновлення засобів праці, забезпечення гнучкості виробництва, пропорційності, паралельності, безперервності, ритмічності процесів та стійкості функціонування підприємства дає можливість виготовляти конкурентоспроможну продукцію та забезпечити нормальний рівень його прибутковості. Використання високопродуктивної техніки й прогресивної технології сприяє підвищенню фондівдачі, зниженню трудомісткості технологічних процесів, підвищенню продуктивності праці.

Тобто, вітчизняні підприємства можуть змінити ситуацію на ринку своєї продукції. Залучення інвестицій і наявність належного організаційно-управлінського забезпечення функціонування підприємств буде сприяти виготовленню конкурентоспроможної продукції. Тому, метою дослідження є удосконалення теоретико-методичних основ формування й застосування механізму підвищення конкурентоспроможності

сті вітчизняних підприємств у складних умовах господарювання.

2. Аналіз літературних даних й постановка проблеми

Дослідженню проблеми формування конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу її техніко-технологічної складової присвячено роботи багатьох вчених, а саме: Портера М., Вернора Р., Федулової Л., Михайловської О., Гончарова Ю., Петровича Й., Александрової В., Бажала Ю., Швиданенко Г., Шевченко Л., Должанського І., Загорної Т., Козловського І., Лісовської Л., Рачинської Г., Галелюка М., Галушко О. С. [2–6]. В більшості випадків не вдається встановити конкретні фактори, через які в рівній конкурентній боротьбі одні підприємства процвітають, а інші – потерпають від краху. Тому значимість удосконалення теоретико-методичних основ формування й застосування механізму підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств з урахуванням впливу техніко-технологічної складової у сучасних умовах стрімко зростає, що обґрунтовує потребу дослідження та розвитку цього питання.

3. Удосконалення елементів механізму формування й підвищення конкурентоспроможності техніко-технологічної складової

Обов'язковим елементом для всіх концептуальних положень щодо удосконалення механізму формування й підвищення рівня техніко-технологічної складової конкурентоспроможності є виділення цілей, завдань, методів й показників її оцінки.

Елементами техніко-технологічної складової конкурентоспроможності підприємства є техніка, технологія й процеси (інформаційні, організаційні, трудові й економічні), які забезпечують їхнє функціонування та безпосередньо впливають на рівень досягнення його економічних результатів (табл. 1).

Таблиця 1

Елементи техніко-технологічної складової конкурентоспроможності підприємства та їх характеристика

Елементи	Характеристика
Техніка	Передова високопродуктивна техніка Ефективність функціонування Витратоємність утримання
Технологія	Прогресивність технологічних процесів
Процеси (інформаційні, організаційні, трудові й економічні), за допомогою яких матеріали та інші виробничі ресурси перетворюються у готову продукцію	Прогресивні форми організації праці й виробництва Ефективне організаційно-управлінське обслуговування

Позитивно оцінюючи наукові результати досліджень, виникає необхідність більш чіткого виді-

лення властивостей і якостей сукупності техніки, які є необхідними й достатніми для максимальної реалізації її можливостей, а також її характеристик, які є конкурентоутворюючими факторами виробництва. Склад елементів техніко-технологічної складової у своїй взаємодії й взаємозумовленості формує системні властивості основними з яких є:

- сукупність елементів, що перебувають у взаємозв'язку й взаємодії, з урахуванням часу й простору;
- наявність вартості;
- здатність до фізичного й морального зношення елементів у процесі функціонування;
- здатність до самоокупності витрат на власне поточне обслуговування;
- необхідність управління функціонуванням і розвитком елементів техніко-технологічної складової у системній сукупності;
- конкурентоспроможність;
- самоокупність, тобто створення додаткового прибутку, достатнього підприємству.

Щодо формування цілей, то це трудомісткий і високопрофесійний процес, що вимагає залучення керівників і фахівців різних рангів. З огляду на динамізм цілей, неможливо сформулювати постійно діючий їх перелік. Разом з тим, забезпечення конкурентоспроможності елементів техніко-технологічної складової, їхній економічний розвиток, збалансованість внутрішніх процесів, зниження ризику, забезпечення росту частки ринку є постійними й стратегічними цілями будь-якої галузі промисловості.

Цілі формування й підвищення конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу техніко-технологічної складової необхідно розділити на технологічні, виробничі, економічні й соціальні. До технологічних цілей віднесемо збалансованість потужностей за окремими етапами і стадіями виробничого процесу; створення технологічних умов для випуску продукції; забезпечення конкурентоспроможності технології й техніки виробництва; підвищення ефективності використання техніки.

До виробничих – випуск конкурентоспроможної продукції з мінімальними або оптимально – припустимими витратами; створення оптимальної структури виробничого технологічного циклу виготовлення продукції; утримання техніки в працездатному стані; забезпечення випуску продукції високої якості в необхідних обсягах.

До економічних цілей віднесемо конкретизацію економічних результатів, які необхідно одержати за рахунок технічних засобів на всіх стадіях виробничого процесу; мінімізацію витрат на функціонування; зниження технологічної собівартості продукції, що виготовляється.

До соціальних – підвищення матеріального стимулювання працівників технічних служб; раціональне використання кваліфікації праці робітників.

Для забезпечення конкурентоспроможності техніки й технології необхідно вирішити ряд задач, а саме:

- розробка й впровадження у виробництво найбільш прогресивних технологічних процесів, видів обладнання й технологічного оснащення, засобів автоматизації й механізації;

- розробка й економічне обґрунтування заходів щодо підвищення технічного рівня виробництва;
- розробка заходів щодо ліквідації браку й дефектів у виробництві з технічних причин;
- планування розвитку організаційно-технічного рівня ремонтного господарства;
- розробка й організація виконання плану підтримки в працездатному стані обладнання;
- розробка й економічне обґрунтування заходів по ефективному технологічному забезпеченню виробництва конкурентоспроможної продукції тощо.

На сьогоднішній день науковцями розроблено потужний інструментарій щодо оцінки конкурентоспроможності підприємств. Проте єдиної методології використання методів й інструментів не існує. Для досягнення поставленої мети в роботі використовуються методи теоретичного узагальнення, факторний аналіз та економіко-математичні методи моделювання.

Оцінка конкурентоспроможності повинна проводитися з урахуванням дії прямих і зворотних чинників, тобто тих, що мають стимулюючий та стримуючий вплив на її формування й підвищення (табл. 2).

Стосовно оцінки конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу техніко-технологічної складової її формування й підвищення запропоновано логічну модель формування ефективних параметрів процесу її формування й підвищення.

- техніко-технологічне обслуговування, що забезпечує створення конкурентних можливостей техніко-технологічної складової, передумов й умов для реалізації;
- управління «виходом» техніко-технологічної складової, що забезпечує максимальне задоволення потреб споживачів у конкурентоспроможній продукції за всіма параметрами.

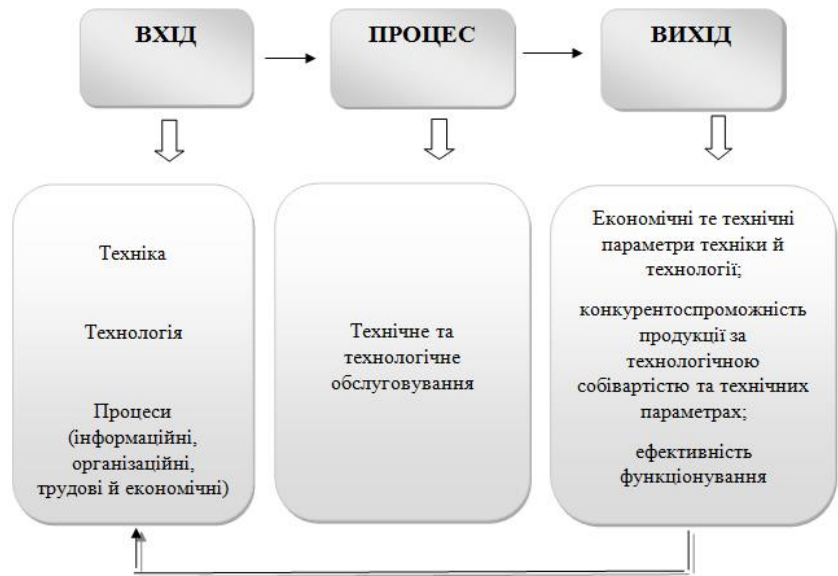

Рис. 1. Логічна модель процесу формування ефективних параметрів конкурентоспроможності з урахуванням впливу техніко – технологічної складової

Процес формування конкурентоспроможності як складної інтегрованої характеристики починається на «вході». Якість «входу» формує передумови для забезпечення якості «процесів». Це дає можливість розглядати «вхід» – «процес» як єдину сукупність характеристик, зв'язок між якими та їхнє взаємне доповнення є базою, що визначає конкурентоспроможність техніко-технологічної складової. Саме вони повинні стати об'єктами управлінського аналізу, обліку, регулювання й стимулювання розвитку конкурентоспроможності.

На «виході» матеріально-речовинні потоки істотно скорочуються. Їхні пріоритети і якісні характеристики здобувають більш чіткий обрис – це продукція, її властивості, які необхідні споживачеві. На результати «виходу» впливають показники якості елементів техніко-технологічної складової, рівень й економічні результати їхнього використання.

Тобто, розроблена модель дозволяє вивчити й проаналізувати існуючі показники оцінки техніко-технологічної складової з позиції рівня конкурентоспроможності.

4. Формування узагальнюючого показника оцінки рівня техніко-технологічної складової конкурентоспроможності

З огляду на різноманіття елементів й процесів формування складу показників техніко-технологічної складової їх необхідно розглядати як єдину сукупність характеристик, трансформуючи у процесі функціонування елементів техніко-технологічної складової

Таблиця 2
Чинники техніко – технологічної складової формування конкурентоспроможності підприємства

Стимулюючі чинники	Стримуючі чинники
орієнтація на європейську інтеграцію	низький рівень інтенсивності відновлення техніки
глобалізація економіки	низький розвиток малого й середнього інноваційного підприємництва
зростання конкуренції	недосконале організаційно-управлінське обслуговування функціонування техніки
	недостатній розвиток лізингу
	високий економічний ризик залучення інвестицій у сферу високотехнологічного виробництва

Логічна модель процесу формування ефективних параметрів конкурентоспроможності з урахуванням впливу техніко-технологічної складової повинна реалізується в певній послідовності, що представлена на рис. 1, а саме:

- формування конкурентоспроможності «входу», що забезпечує пріоритет техніки, що вводиться, над фактично наявною;

вої в нові, більш ємні системні характеристики. Показники на «вході» переходять у показники функціонування, потім у показники результатів, конкурентоспроможності й рівня ефективності. Формується новий рівень показників «входу» і процес знову повторюється. Зв'язок між ними проявляється також й у тому, що кожна група показників є вихідною для розрахунку іншою.

Крім того, доцільно виконувати наступні умови:

– склад показників повинен формуватися відповідно до поставлених цілей;

– в систему показників варто включати показники техніки в процесі її формування й використання (виробничі, організаційні, економічні);

– показники повинні характеризувати ту сторону функціонування елементів техніко-технологічної складової або той результат, за який може відповідати конкретний фахівець (керівник).

Показники оцінки конкурентоспроможності техніко-технологічної складової повинні характеризувати певні витрати (матеріалів, праці, капіталу, інфраструктури), процеси, дії або зусилля, від яких залежить величина витрат або причини їх виникнення. Показники повинні містити й норми ефективності витрат. Останні повинні «простежувати» формування ефективності функціонування елементів техніко-технологічної складової від «входу» до «виходу». Число показників повинно бути обмеженим, щоб не ускладнювати їхнє використання в процесі управління. Тому, поряд із приватними або окремими показниками повинні застосовуватися й узагальнюючі показники.

У рамках техніко-технологічної складової системи забезпечення конкурентоспроможності підприємства доміантними факторами є: ефективність функціонування техніки, рентабельність витрат, вкладених в розвиток техніко-технологічної складової підприємства та організаційно-технічний рівень.

Доцільність включення в систему аналізу й оцінки показників конкурентоспроможності техніко-технологічної складової доведена за допомогою методу факторного аналізу, економіко-математичних методів та ЕОМ. Статистичний масив інформації сформовано на підставі фактичних даних машинобудівного підприємства за 2013–2014 рр.

Узагальнюючий показник оцінки рівня техніко-технологічної складової (Π_{T-T}) пропонується розраховувати за формулою:

$$\Pi_{T-T} = 0,843 + 0,16 \cdot y_1 + 14,32 \cdot y_2 + 1,94 \cdot y_3,$$

де Π_{T-T} – узагальнюючий показник оцінки рівня конкурентоспроможності техніко-технологічної складової; y_1 – ефективність функціонування техніки (локальні показники, що впливають на ефективність функціонування техніки – коефіцієнт придатності, показник рівня використання виробничої потужності, зарплатоємність обслуговування); y_2 – рентабельність витрат, вкладених в розвиток техніко-технологічної складової підприємства (локальні показники, що впливають на рівень рентабельності витрат, вкладених в розвиток техніко-технологічної складової підприємства – показник рівня використання виробничої потужності, витратоємність утримання, витратоємність управління, зарплатоємність обслуговування); y_3 – організаційно-технічний рівень (локальні показники, що впливають на організаційно-технічний рівень-коефіцієнт придатності, показник рівня використання виробничої потужності, витратоємність утримання, зарплатоємність обслуговування).

Згідно запропонованої методики рівень конкурентоспроможності техніко-технологічної складової підприємства може бути оцінений показниками за шкалою від 0 до 1 балів.

Характеристику діапазонів рівня конкурентоспроможності техніко-технологічної складової підприємства наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Характеристика діапазонів рівня техніко-технологічної складової конкурентоспроможності підприємства

Рівень конкурентоспроможності підприємства	Величина показника	Характеристика
Високий	$0,8 < K_{сп} \leq 1,0$	Раціонально збалансована структура елементів техніко – технологічної складової за технічними й економічними параметрами, що забезпечує випуск конкурентоспроможної продукції
Нормальний	$0,6 < K_{сп} \leq 0,8$	Рівень техніки й технології достатній для забезпечення ефективної діяльності підприємства
Середній	$0,3 < K_{сп} \leq 0,6$	Повільні темпи відновлення техніки, збут продукції на ринки з низьким рівнем вимогливості
Низький	$K_{сп} \leq 0,3$	Втрата технічного потенціалу підприємств, невідповідність технічних й економічних параметрів техніки та технології сучасним вимогам

5. Апробація результатів дослідження

Рівень конкурентоспроможності техніко-технологічної складової на аналізованому підприємстві складає 0,59, що свідчить про «середній» рівень техніко – технологічної складової, а саме про повільні темпи відновлення техніки, саме недостатній рівень

фінансування – проблему у формуванні «інвестиційного портфелю» в умовах фінансово-економічної кризи. Стосовно технічних заходів щодо підвищення конкурентоспроможності рівня техніко-технологічної складової пропонується розглядати наступне (рис. 2).

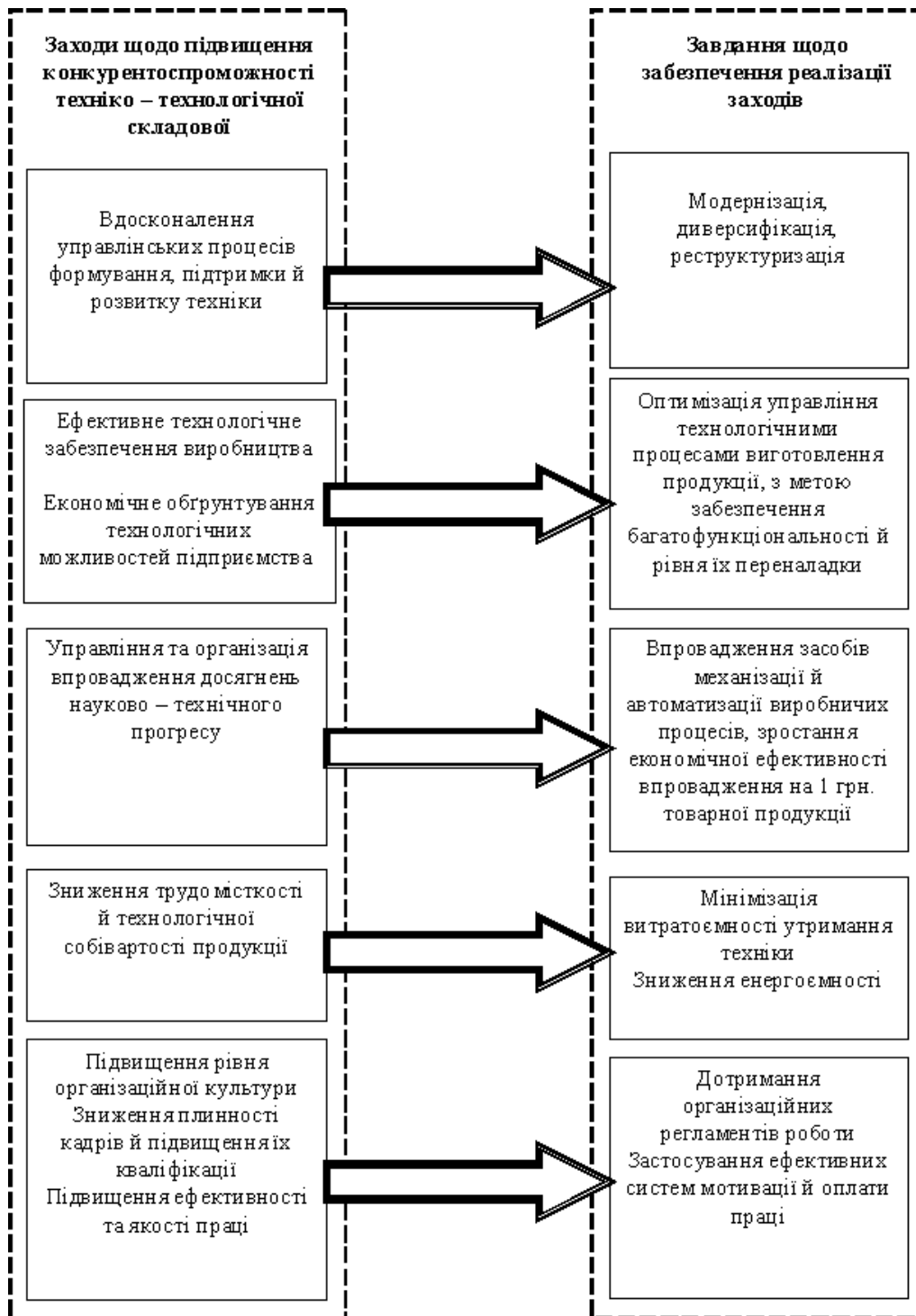

Рис. 2. Заходи щодо підвищення конкурентоспроможності техніко – технологічної складової й задачі щодо забезпечення їх реалізації

6. Висновки

Впровадження запропонованого механізму з використанням узагальнюючого показника оцінки рівня конкурентоспроможності техніко – технологічної складової дасть можливість планувати рівень її підвищення й вибирати стратегію розвитку залежно від фінансових можливостей підприємства.

Література

1. Глобальна конкурентоспроможність. Методологія рейтингу [Електронний ресурс]. – The Global Compe-

titiveness Report 2014–2015. – Режим доступу: <http://www.vigorconsult.ru/resources/global-competitiveness/>

2. Козловський, І. В. Технологічна конкурентоспроможність та її значення для економіки України [Текст] / І. В. Козловський // Інститут економіки і прогнозування НАНУ. – 2010. – № 5. – С. 123–126.

3. Лісовська, Л. С. Аналіз шляхів підвищення технологічної конкурентоспроможності України [Текст] / Л. С. Лісовська, Н. С. Лушак // Львівська політехніка. – 2010. – № 4. – С. 232–234.

4. Рачинська, Г. В. Оцінювання рівня технологічного розвитку підприємств [Текст] / Г. В. Рачинська, Л. С. Лі-

совська // Національний університет Львівська політехніка. – 2011. – С. 277–281.

5. Галелюк, М. М. Механізми забезпечення конкурентоспроможності підприємства на основі технологічних та товарних інновацій [Текст] / М. М. Галелюк // Економічний вісник Донбасу. – 2007. – № 3. – С. 153–154.

6. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств на базі інноваційного розвитку [Текст]: монографія / за ред. О. С. Галушко. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 212 с.

7. Багрова, І. В. Складові та фактори конкурентоспроможності [Текст] / І. В. Багрова, О. Г. Неведова // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1. – С. 11–16.

8. Драган, О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти [Текст]: монографія / О. І. Драган. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 160 с.

9. Літвінова, Ю. О. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах [Текст] / Ю. О. Літвінова // Управління розвитком. – 2012. – № 9. – С. 35–37.

References

1. Global'na konkurentospromozhnist'. Metodologija rejtingu. The Global Competitiveness Report 2014–2015. Available at: <http://www.vigorconsult.ru/resources/global-competitiveness/>

2. Kozlovskij, I. V. (2010). Tehnologichna konkurentospromozhnist' ta її znachennja dlja ekonomiki Ukraïni. Institut ekonomiki i prognozuvannja NANU, 5, 123–126.

3. Lisov'ska, L. S., Lushhak, N. S. (2010). Analiz shljahiv pidvishhennja tehnologichnoï konkurentospromozhnosti Ukraïni. L'viv'ska politehnika, 4, 232–234.

4. Rachins'ka, G. V., Lisov'ska, L. S. (2011). Ocinjuvannja rivnja tehnologichnogo rozvitku pidpriemstv. Nacional'nij universitet L'viv'ska politehnika, 277–281.

5. Galeljuk, M. M. (2007). Mehanizmi zabezpechennja konkurentospromozhnosti pidpriemstva na osnovi tehnologichnih ta tovarnih innovacij. Ekonomichnij visnik Donbasu, 3, 153–154.

6. Galushko, O. S. (Ed.) (2012). Zabezpechennja konkurentospromozhnosti promislivih pidpriemstv na bazi innovacijnogo rozvitku. Donetsk: Nacional'nij gimichij universitet, 212.

7. Bagrova, I. V., Nefedova, O. G. (2007). Skladovi ta faktori konkurentospromozhnosti. Visnik ekonomichnoï nauki Ukrainy, 1, 11–16.

8. Dragan, O. I. (2006). Upravlinnja konkurentospromozhnistju pidpriemstv: teoretichni aspekti. Kyiv: DAKKKiM, 160.

9. Litvinova, Ju. O. (2012). Problemi zabezpechennja konkurentospromozhnosti pidpriemstva v suchasni umovah. Upravlinnja rozvitkom, 9, 35–37.

Дата надходження рукопису 18.08.2015

Плахотнік Олена Олександрівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та організації виробництва, Дніпродзержинський державний технічний університет, вул. Дніпробудівська, 2, м. Дніпродзержинськ, Дніпропетровська область, Україна, 51918
E-mail: plahotnik_elena@ua.fm

УДК 334.735

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.49161

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИРОДИ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

© А. І. Мілька

У статті розглянуто сутність кооперації та кооперативу, підходи до розгляду цих понять, а також важливість соціальної та економічної складової на різних етапах розвитку кооперативного руху та теорії кооперації. Розглянуто і досліджено думки вчених, щодо неприбуткової природи кооперативу. На основі проведеного дослідження виділено основні концептуальні положення кооперації та запропоновано авторське визначення споживчої кооперації

Ключові слова: кооператив, кооперація, неприбуткова природа кооперативу, споживча кооперація, кооперативний рух, організація

The essence of cooperation and cooperative approaches to address these concepts and the importance of social and economic component at different stages of development of the cooperative movement and the theory of cooperation are described in the article. Opinions of the scientists about the non-profit nature of the cooperative are considered and researched. Based on the study the main conceptual provisions of cooperation are highlighted and proposed the author's definition of consumer cooperatives is proposed on the basis of the research

Keywords: cooperative, cooperation, non-profit nature of the cooperative, consumer cooperation, cooperative movement, organization

1. Вступ

На нинішньому етапі розвитку суспільства та структурних змін в економіці виникають все більш серйозні виклики, що вимагають формування нових

підходів до господарювання. У цьому зв'язку важливе значення мають дослідження багатого досвіду кооперативних організацій. Як показує історичний досвід, саме вони в умовах економічної нестабіль-